

Internet svämmer över av nyheter, propaganda, skämt och lögner. Hur vet man vad som är sant eller falskt? Här är fem knep för att slippa bli lurad.

1. Vad vill avsändaren uppnå?

Fundera på syftet med det du läst eller sett. Varför nås du av informationen just nu? Vad vill avsändaren uppnå? Är det opinionsbildning, underhållning eller någon som vill tjäna pengar? Eller finns politiska motiv?

Försök att genrebestämma innehållet så att du vet vad det är för typ av information du tar del av.

Därför ska du bry dig om källkritik.

Få ord känns lika slitna som källkritik. Det finns en anledning till det – källkritiken behövs. Men vilket ansvar har du själv, och vad kan du göra för att inte luras att sprida fejkat innehåll?

Ta också en titt på sajtens Om-sida, om det finns någon, där brukar syftet framgå. Men se upp, för även den kan vara skriven för att förvillna. Ett tips är att söka på sajtens namn och se vad som sagts om den tidigare.

Ett känslomässigt eller värdeladdat språk är en varningssignal, liksom texter som verkar översatta med Google Translate (google översättningsprogram) eller är mycket dåligt skrivna.

Många fejknyheter är vaga i sin utformning och saknar ofta viktiga detaljer som går att kolla upp, som till exempel var och när något ska ha hänt.

2. Lita inte på någon

En del gör det avsiktligt, men alla kan råka dela lögner och påhitt ibland. Även din bästa kompis. Så ta reda på var informationen ursprungligen kommer ifrån innan du delar vidare. Sök på nyheten och se i vilka andra sammanhang den förekommer och hur det pratas om den.

Kolla också om källan baserar sina uppgifter på några andra källor och i så fall vilka. Är dessa tillförlitliga?

Läs alltid hela texten, inte bara rubriken, för att skaffa dig en uppfattning om vad som sägs i den.

Titt som tätt dyker gammal information upp i flödet igen. Kontrollera alltid när texten ursprungligen publicerades för att avgöra om den verkligen är relevant just nu.

Experten: "Viktigt att ta sig tid"

För en journalist ingår källkritik i själva arbetsuppgiften. Men det är viktigt för alla att ta sig tid att kolla upp uppgifter som florerar. Det menar Martin Schori som är utrikesredaktör på Aftonbladet.

– Demokrati förutsätter att vi gör val baserade på argument som stämmer med verkligheten. Om vi gör val baserade på en manipulerad världsbild faller hela idén, och dessutom kan det gynna extrema krafter.

3. Finns kontaktuppgifter?

Kolla om det går att nå avsändaren med telefonnummer, epost eller andra kontaktuppgifter på sajten. Finns inga sådana kan det vara läge att bli misstänksam.

Sök på skribenten, fotografen eller upphovsmannen och undersök vad har denne gjort tidigare. Verkar personen förekomma i trovärdiga sammanhang eller inte?

En sak till: Även fejsidor kan ha ganska utförliga Om- och kontaktsidor, så här får man använda sitt goda omdöme.

4. Gammalt hederligt detektivarbete

Det är relativt lätt att skapa en sajt som ser proffsig ut. Men är innehållet på samma nivå? Och hur ser adressen till sajten ut?

Falsa webbadresser försöker ofta efterlikna välkända företags och organisationers adresser för att lura dig, men kan innehålla extra tecken eller medvetna stavfel, till exempel "rn" istället för "m". Var extra misstänksam om webbadressen består av till synes slumpmässiga bokstäver eller siffror.

Önskvärt är att avsändaren identisk med domännamnet i webbadressen. Till exempel, den riktiga adressen till Facebook är *facebook.com*. I det här fallet är "facebook" domännamnet och ".com" är toppdomänen.

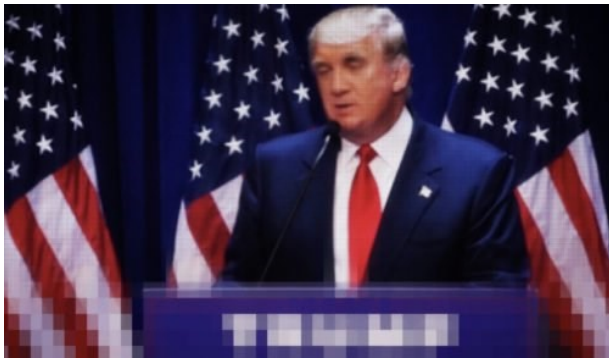
Ett vanligt sätt att luras är att skapa en webbadress under ett annat domännamn, men behålla ett ord du känner igen, till exempel *facebook.contact-mail.com*. Klickar du på den kommer du inte till Facebook, utan till en bedräglig webbsida.

Så kan du skilja identifiera en falsk webbadress från en bedräglig genom att identifiera domännamnet.

Då det finns över 1 000 olika toppdomäner är det dessutom fullt möjligt för en bedragare att skapa en sajt som är identisk med till exempel Aftonbladets, och sedan registrera den på en annan toppdomän än den, eller de, som Aftonbladet själva använder. Var lite extra misstänksam om webbadressen använder en toppdomän som du inte känner igen.

I sociala medier finns det ytterligare några saker man bör vara vaksam på: Ser kontot väldigt nytt ut? Har det få följare, ett konstigt användarnamn eller märklig profilbild? Är kontots följare väldigt aktiva? Allt detta kan vara tecken på att det inte finns någon riktig person bakom kontot, och att det används för att förvirra eller sprida fejk.

Deepfakes är här – nu kan datorn förfalska ditt ansikte

Tänk dig att någon kan bygga en digital kopia av dig i en dator, och skapa filmer där du gör eller säger vad som helst. Det låter som science fiction, men är verklighet nu när datorer kan skapa så kallade deepfakes. Hur ska vi kunna lita på det vi ser när allt kan förfalskas?

Det finns såklart också de som låtsas vara någon annan på sociala medier. På till exempel Facebook, Twitter och Instagram, är det möjligt för kända personer och organisationer att verifiera sin identitet med en markör, som syns intill användarnamnet. Saknas en sådan markör är det en bra idé att vara lite extra vaksam.

5. Bildgoogla

Är du säker på att bilden verkligen visar vad den påstås visa?

Bilder kan lätt manipuleras eller användas i helt andra sammanhang än de ursprungligen är tagna för. Är du säker på att den där demonstrationen som bilden visar verkligen var i Malmö 2017, och inte i Ohio 2015?

Gör en omvänd (ladda upp bilden på en sökmotor och gör en sökning på bilden) bildsökning på Google, eller någon annan liknande tjänst, för att se om bilden förekommer i några andra sammanhang.

Är det en video kan du göra en skärmdump och söka på den som bild på samma länk som ovan.

Experten: "Människor har väldigt färdiga åsikter"

George Strachal, som är universitetslektor och undervisar i källkritik på internet på Journalisthögskolan i Stockholm, rekommenderar att börja med att ta en titt på sin egen reaktion när man läser något på nätet.

Stämmer det du läser överens med något du redan håller med om? Faller det in under något du betraktar som självklart eller som sunt förnuft?

Det är en varningssignal i sig, menar George Strachal.

– Många människor har väldigt färdiga åsikter och förklaringar till saker och "vet" hur allt ska lösas. Men sätter man sig in i saker på djupet ser man att allt inte är svart eller vitt. Ju mer man kan desto gråare blir det.